

Aan : het college van burgemeester en wethouders
Van : Unit BDO
Datum : 11 februari 2025
Onderwerp : Voorbereiding verkennend gesprek gemeente Uitgeest

Inleiding

In de gemeente Uitgeest is vorig jaar een bestuurskracht¹² onderzoek uitgevoerd. Op basis hiervan nam de gemeenteraad van Uitgeest op 30 januari een principebesluit: 'Uitgeest fuseert met één of meer gemeenten'. In het kader van dit principebesluit heeft het college van Uitgeest alle omliggende en regiogemeenten uitgenodigd voor een verkennend gesprek. Zo ook onze gemeente. Zie de uitnodiging voor dit gesprek in bijlage 1.

Deelnemers gesprek

Vanuit de gemeente Uitgeest worden de gesprekken gevoerd door de burgemeester en gemeentesecretaris. De gemeente Uitgeest vraagt aan de gemeenten in ieder geval met de burgemeester en gemeentesecretaris in gesprek te willen gaan. In onze portefeuilleverdeling ligt regionale samenwerking en de dorpenagenda bij Robert te Beest. Voorgesteld wordt dan ook om naast de burgemeester en gemeentesecretaris ook wethouder Te Beest uit te nodigen.

Planning gemeente Uitgeest

De (voorlopige) planning van Uitgeest voor de vervolgstappen is als volgt:

- Regionale verkenning en uitwerking Nota van eisen en vervolgproces (februari – maart 2025).
- Besluitvorming over de uitkomsten van de verkenning en het vervolg (april 2025).
- Onderzoek- en keuzeprocess met potentiële fusiepartners (tweede en derde kwartaal van 2025, dit is mede afhankelijk van potentiële fusiepartners).
- Definitieve besluitvorming fusiepartner en toekomstscenario fusie (PM).

Wet algemene regels herindeling (Wet Arhi)

De Wet Arhi vormt de juridische grondslag en biedt procedureregels voor een herindeling.

De gemeenteraad van Uitgeest bepaalt op voorstel van het college met welke gemeenten Uitgeest gaat fuseren. De provincie heeft hierin een faciliterende rol, op basis van wet- en regelgeving. Daarna gaat er een voorstel naar de provincie en het ministerie. Daar komt uiteindelijk een wetsvoorstel voor de fusie uit en die gaat naar de Tweede Kamer. Vervolgens zal er een beoogde datum gekozen worden. Het hele traject kan twee tot drie jaar in beslag nemen. Na de fusie heeft de nieuwe gemeente twee jaar de tijd om beleid voort te zetten of te vernieuwen.

De procedure Wet algemene regels herindeling (Wet arhi) moet doorlopen worden, voordat een gemeentelijke herinrichting tot stand komt. Dit kan op 2 manieren: de gemeente stelt een herindelingsadvies op; of de provincie stelt een herindelingsadvies op.

In het geval dat de gemeenten een herdelingsadvies opstellen worden de volgende stappen gevolgd:

¹https://uitgeest.raadsinformatie.nl/document/14905589/3/Rapport+Bestuurskracht+en+toekomstscenario%27s+Uitgeest?connection_type=1&connection_id=8916075

² <https://www.uitgeest.nl/raad-en-college/toekomst-van-uitgeest>

- Stap 1: Gemeenten hebben overleg en bedenken een plan.
- Stap 2: De gemeenteraden stellen het herindelingsontwerp vast en leggen dit ter inzage.
- Stap 3: Gedurende 8 weken is inspraak mogelijk. Iedereen mag een zienswijze geven aan de betreffende gemeenten op het herindelingsontwerp.
- Stap 4: De gemeenten verwerken de binnengekomen reacties op het herindelingsontwerp in een zogenaamd herindelingsadvies. Dit advies stellen ze vast.
- Stap 5: Gemeenten sturen het advies naar Gedeputeerde Staten (GS). GS stellen een zienswijze vast en sturen het advies met zienswijze van GS naar de minister van Binnenlandse Zaken. De minister moet van het advies een wetsontwerp maken dat behandeld wordt in de ministerraad, de Raad van State, de Tweede Kamer en de Eerste Kamer.

Het kabinet beoordeelt in ieder geval op de volgende vier punten:

- Draagvlak
- Bestuurskracht
- Interne samenhang en nabijheid van bestuur
- Regionale samenhang

Gevolgen voor Alkmaar:

- Na een fusie zal de gemeente groeien naar 150.000-160.000 inwoners. Namelijk 113.000 (huidig aantal Alkmaar) en 14.000 (huidig aantal Uitgeest) en de groei van de stad met ongeveer 25.000-30.000 inwoners;
- Deze groei van het aantal inwoners zal ervoor zorgen dat de ambtelijke organisatie op onderdelen ook zal groeien;
- Schaalvergroting levert een grotere slagkracht en bestuurskracht op, zowel lokaal als regionaal;
- De relatie met de MRA zal steviger worden door versterking van de slagkracht van de gemeente. Dit betekent ook een bevestiging van de scharnierfunctie van de gemeente tussen de MRA en Noord-Holland Noord;
- Na een eventuele fusie behouden we het huidige aantal raadsleden. Namelijk: 101.000 tot 200.000 inwoners betekent 39 raadsleden. Vanaf 200.000 worden dit er 45 (maximum aantal raadsleden).

Vragen

De gemeente Uitgeest heeft voor het verkennend gesprek de volgende vragen geformuleerd:

1. Hoe kijkt uw gemeente naar de bestuurlijke toekomst van Uitgeest;
2. Welke rol zou uw gemeente hierbij voor zichzelf zien weggelegd;
3. Op welke van de voor Uitgeest belangrijke elementen uit het bestuurskrachtonderzoek zou uw gemeente kunnen en willen bijdragen;
4. Welke aandachtspunten zou uw gemeente aan gemeente Uitgeest meegeven voor het vervolgproces.

Hieronder een voorzet voor de mogelijk reacties in het gesprek.

Ad 1. Hoe kijkt uw gemeente naar de bestuurlijke toekomst van Uitgeest?

Gelet op de omvang van de gemeente zien wij de uitdagingen waar Uitgeest voor staat. Het bestuurskrachtonderzoek geeft Uitgeest een aantal scenario's. Wij begrijpen de keuze van het college en de raad dat de voorkeur uitgaat naar een bestuurlijke fusie.

Ad 2. Welke rol zou uw gemeente hierbij voor zichzelf zien weggelegd?

De gemeenten Alkmaar en Uitgeest grenzen via de Markervaart (nabij Markenbinnen) aan elkaar³. Tot 1993 was Markenbinnen een dorp in de gemeente Uitgeest. Daarna is het bij de gemeente Graft-De Rijp gaan behoren wat nu een onderdeel is van de gemeente Alkmaar.

³ https://www.noord-holland.nl/PS_stukken/OBAS/Gemeentegrens_Alkmaar_26_08_2014_pdf.pdf

De gemeente Alkmaar heeft ervaring met het ontvangen van nieuwe dorpen. Naast de stad Alkmaar hebben wij door de bestuurlijke fusie in 2015 met de gemeenten Graft-De Rijk en Schermer inmiddels 13 dorpen binnen onze gemeente liggen. Dit zijn zowel meer stedelijke dorpen (Oudorp en Koedijk) als landelijke dorpen. Uitgeest is wat ons betreft van harte welkom om hier onderdeel vanuit te maken.

In 2017 is een onderzoek⁴ uitgevoerd door de rekenkamercommissie van de gemeente Alkmaar, ondersteund door onderzoeksbureau Necker en Van Naem, naar de effecten van de herindeling. Het onderzoek concludeert dat de herindeling volgens direct betrokkenen is geslaagd en de doelstellingen van de samenvoeging zijn voor het grootste deel gerealiseerd. Tegelijkertijd waren inwoners in een enquête ook kritisch. Vertegenwoordigers van dorpsraden plaatsten kanttekeningen bij de schaalvergroting die geleid heeft tot meer stroomlijning en uniformiteit in de werkprocessen. Dit levert efficiencywinst op, maar bureaucratie ligt daarbij op de loer. Het college van Alkmaar schreef destijds in een reactie dat zij er bewust van is dat maatwerk geboden blijft.

Tien jaar na de fusie hebben we nog steeds een eigen aanpak voor de dorpen en voor de wijken omdat we willen aansluiten bij de bijzondere omstandigheden en behoeften van de kernen. In Alkmaar zien we dat dat gemeenschappen niet hetzelfde zijn als 'de gemeente'. Elk dorp heeft zijn eigen identiteit. Daarom zijn wij in de tweede helft van 2023 gestart om voor elk dorp in landelijk Alkmaar een eigen dorpsagenda op te stellen⁵. De dorpsagenda's bieden een overzicht van wat inwoners belangrijk vinden om hun dorp leefbaar en vitaal te houden. Deze agenda's worden concreet en actiegericht opgesteld en bestaan uit de thema's verkeer, openbare ruimte, wonen, voorzieningen, veiligheid en diversen centraal. De agenda is opgebouwd uit quickwins, lange termijn onderwerpen, onderwerpen waar de gemeente een verbindende rol kan spelen en onderwerpen waar inwoners aan zet zijn.

Onderwerpen die op de dorpsagenda's staan lopen uiteen van acties om dorpen te ontlasten van groot en zwaar verkeer tot het opknappen van pleintjes en speelveldjes, van het maken van een verkeersplan in Graft-De Rijk tot het ondersteunen van het behouden van een basisschool in Groot-Schermer. Daarnaast investeren we in onze dorpen door de realisatie van een dorpshart in Stompvoren (2022) en twee nieuwe dorpshuizen in Stompvoren en Schermerhorn. In het traject voor de dorpsagenda's merken we dat de stadse regels soms minder relevant zijn voor de dorpen, maar ze wel in de weg zitten. In die gevallen kijken we naar maatwerk (bijvoorbeeld bij evenementen, met als voorbeeld de Polder Draait Door).

Naast de dorpsagenda's per dorp is er ook een dorpsoverstijgende agenda opgesteld. Deze overkoepelende agenda biedt ruimte om bredere thema's op een hoger abstractieniveau of in samenhang te bekijken.

We zien veel gelijkenissen tussen Uitgeest en Alkmaar, bijvoorbeeld op het gebied van historie, erfgoed en sport. Gemeente Uitgeest en de gemeente Alkmaar delen eenzelfde landschappelijke ontwikkeling, namelijk strandwallen in combinatie met klei-veengebieden. Al deze gebieden kennen een soortgelijke specifieke bewoningsgeschiedenis waarbij ook een rijk archeologisch bodemarchief hoort. Gemeente Alkmaar is gespecialiseerd in de zorg voor dit soort archeologische resten maar ook voor het ontzorgen op dit gebied. Ondanks dat Alkmaar als de grote stad gezien wordt bevat de gemeente Alkmaar een zeer groot aantal dorpskernen die ieder hun eigen identiteit hebben en na de

⁴ rekenkamerrapport 74133.pdf

⁵ <https://alkmaar.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/f60a2b3c-f1b0-4d7d-90ce-40cc5e0482fc?documentId=6e249fee-b0b4-4181-8abc-eac10d3c1582&agendatItemId=55d72404-a8e0-447a-939a-4fcaa2f9da22>

fusie die ook behouden hebben. Deze identiteit is goed af te lezen aan de verschillende monumentale kernen waarvoor vanuit de gemeente veel aandacht, expertise en subsidies beschikbaar zijn om deze monumenten zo te kunnen behouden.

Beide gemeenten hebben een groot historisch positie als het gaat om molens. De schermer staat bekend om zijn molens, en ook Uitgeest staat bekend om zijn molens en specifiek de zaagmolen. Cornelis Corneliszoon is de geschiedenis ingegaan als de uitvinder van de houtzaagmolen en heeft daarmee aan de wieg gestaan van de machtige Amsterdamse vloot die in de zeventiende eeuw de wereldzeeën beheerste. Een historie die ons bindt.

Ook ons sportbeleid kan interessant zijn voor Uitgeest. We voeren ons beleid uit in goed samenspraak met de verenigingen. Wij verhuren onze sportvelden aan Alkmaar Sport en Alkmaar Sport verhuurt de sportvelden vervolgens volgens maatschappelijk tarief.

Ad 3. Op welke van de voor Uitgeest belangrijke elementen uit het bestuurskrachtonderzoek zou uw gemeente kunnen en willen bijdragen?

Het behoud van het eigen, dorpse karakter van Uitgeest met een goed niveau van voorzieningen voor alles wat je dagelijks nodig hebt, is voor de gemeenteraad van Uitgeest belangrijk. Voor de toekomst van Uitgeest en om de kwaliteiten die inwoners in Uitgeest herkennen te behouden zijn er volgens het bestuurskrachtonderzoek drie zaken van belang:

1. De toekomstige gemeente waar Uitgeest onderdeel van wordt, moet beschikken over voldoende bestuurskracht.
2. De financiën moeten gezond zijn en investeringen mogelijk maken.
3. Ook is de keuze voor een duidelijke regionale oriëntatie nodig om voor de inwoners van Uitgeest meer voor elkaar te krijgen in de regio.

Verder zijn in het bestuurskrachtonderzoek zeven kwaliteiten beschouwd. Onderstaand een korte samenvatting van de bevindingen.

- Visie en strategie: Uit het onderzoek blijft dat in Uitgeest besturen met visie en strategie kwetsbaar is en vooral ad hoc is ingestoken. De onderzoekers geven aan dat dit past bij de schaal van Uitgeest; men werkt het liefst op operationeel niveau. Daarnaast is de BUCH-organisatie complex en op afstand van het dorpskarakter en zijn er onvoldoende middelen om hier inhoud aan te geven.
- Intern Samenspel: De onderzoekers constateren een tegenstelling: vanuit het schaalniveau van Uitgeest is behoeften dat de BUCH-organisatie nabij is en betrokken op de uitvoering, terwijl voor betere en efficiënter werken een grotere harmonisatie nodig is.
- Sturing en verantwoording: De sturing op de BUCH-organisatie is vanuit Uitgeest beperkt. Er is ook weinig (financiële) ruimte om bij te sturen.
- Financiële positie en risicobeheer: Het risicomanagement is kwetsbaar, waardoor financiële gezondheid en benodigde weerstandvermogen beperkt realistisch zijn. De financiële positie van Uitgeest is uiterst kwetsbaar.
- Bedrijfsvoering: Belangrijk aandachtspunt is de kwaliteit van de ambtelijke organisatie. Dit mede om dat het functiehuis is gebaseerd op de omvang van de gemeente Castricum, terwijl de BUCH-organisatie werkt voor meer dan 100.000 inwoners.
- Dienstverlening: De klanttevredenheid is relatief hoog. Een aandachtspunt is de ondersteuning voor lokale initiatieven zoals evenementen.
- Extern samenspel: De focus ligt vooral procedureel en niet op inhoud en wordt gestuurd op kosten en kwetsbaarheid.

De vraag is op welke van deze onderdelen de gemeente Alkmaar kan bijdragen. De toekomstige gemeente waar Uitgeest onderdeel van wordt, moet beschikken over voldoende bestuurskracht. Gelet op onze omvang zijn wij bestuurskrachtig richting de MRA, provincie en Den Haag.

De rode draad in bovengenoemde kwaliteiten lijkt de nabijheid en betrokkenheid van bestuurders en organisatie bij de inwoners. Via gebiedsgericht samenwerken hebben wij de dagelijkse nabijheid van ambtenaren georganiseerd in de dorpen van de voormalige gemeenten Graft-De Rijk en Schermer.

Via de dorpenagenda hebben inwoners directe invloed op belangrijke ontwikkelingen voor het dorp. De burgemeester en wethouders zijn graag en actief aanwezig op hoogtijdagen of formele gebeurtenissen. Ook in onze gemeenteraad is veel aandacht voor onze dorpen. Dat zien we bijvoorbeeld terug in moties en in de debatten. Tijdens onze fusie hebben we gezorgd voor behoud van dienstverlening in de dorpen.

Financieel gezien leidt een fusie tussen Alkmaar en Uitgeest leidt tot wijzigingen in de algemene uitkering. Enerzijds omdat de gemeente Alkmaar door haar centrumfunctie een hoger bedrag per inwoner krijgt. Daarnaast vervalt eenmalig het vaste bedrag. Daartegenover staat dat de (bestuurs-) kosten voor collegeleden en raadsleden dalen. Wat exact de financiële gevolgen zijn zou in een vervolgstap nader onderzocht moeten worden.

De tariefstelling OZB ligt in Alkmaar aanmerkelijk lager dan in Uitgeest, waardoor dit voor de inwoners van Uitgeest een voordeel is. Gemiddeld 30% voor een eigen woningbezitter (gebaseerd op atlas lokale lasten 2024 COELO).

Op het gebied van regionale samenwerking hebben we recent een visie⁶ opgesteld waarin we beschrijven hoe we onze rol als centrumgemeente en als verbinding (scharnierfunctie) tussen de Metropoolregio Amsterdam en Noord-Holland Noord willen invullen. Om regionale samenwerking succesvol te maken en onze ambities waar te maken zorgen we voor voldoende strategische capaciteit en middelen.

Ad 4. Welke aandachtspunten zou uw gemeente aan gemeente Uitgeest meegeven voor het vervolgproces?

Ervaring met de fusie in 2015 heeft ons geleerd hoe belangrijk het is om de inwoners vroegtijdig mee te nemen in het hele proces. Wij zien dat hier in Uitgeest aandacht voor is.

Onze ervaring is dat het goed is om te starten met een ambtelijke fusie als voorloper op een bestuurlijke fusie, zodat onder andere de regionale samenwerking op ambtelijk niveau niet stil komt te staan. Daarbij is het cruciaal om op voorhand afspraken te maken over de termijnen voor het realiseren van de bestuurlijke fusie.

⁶ Bijlage+1+Visie+op+regionale+samenwerking+definitief